

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Письменником може стати кожен

Джейкоб Фінч Боннер, у минулому – перспективний автор роману «Відкриття дива» (занесеного до переліку «Нових і неабияких» творів від літературного додатка газети «Нью-Йорк таймз»), зайшов до свого кабінету на другому поверсі корпусу імені Річарда Пенга, опустив потертий портфель на голий стіл і роззирнувся з відчуттям, дуже схожим на відчай. Кабінет, уже четвертий за чотири роки його роботи в корпусі Річарда Пенга, був анітрохи не кращий за три попередні, та принаймні вікно позаду столу виходило на такий собі студентський променад під деревами, а не на стоянку, як другого і третього року, й не на сміттеві баки, як першого року (коли, за іронією долі, Джейк був значно ближчий до піка якої-не-якої літературної слави й міг би гіпотетично сподіватися на щось краще). У кабінеті була тільки одна річ, від якої хоч трохи віяло літературою, хоч трохи віяло теплом, – потертий портфель, що в ньому Джейк носив ноутбук, а сьогодні приніс ще й літературні доробки своїх студентів, які от-от мали прийти, – з цим портфелем Джейк ходив уже багато років. Купив його на блошиному ринку незадовго до публікації свого першого роману, щоб справляти враження істинного письменника: *молодий уславлений романіст*

досі ходить з портфелем, яким користувався ще в роки, коли пробивався на вершину! Проте останні рештки надії стати цією людиною давно в минулому. Та навіть якби надія ще жеврїла, новий портфель був йому не по кишені. Більше вже ні.

Корпус імені Річарда Пенґа, який з'явився в студмістечку Ріплі 1960 року, був неоковирною будівлею з білих шлакоблоків, що розташувалася позаду спортзалу, поряд з гуртожитками для студенток; ці гуртожитки нашвидкуруч звели 1966 року, коли у Ріплі почали приймати жінок (до честі коледжу слід сказати, що в цьому він був попереду хвилі). Річард Пенґ, родом з Гонконгу, закінчив інженерний факультет, і хоча своїм майбутнім багатством він, вірогідно, більше завдячував навчальному закладу, який відвідував після коледжу Ріплі (а був це Массачусетський технологічний інститут), той заклад відмовився будувати корпус імені Річарда Пенґа, принаймні за благодійний внесок такого розміру, який хотів зробити Пенґ. Корпус у коледжі Ріплі спершу зводився для інженерного факультету, тож будівля, з її багатівіконним вестибюлем, де ніхто ніколи не сидів, з довгими порожніми коридорами й отими душогубними шлакоблоками, і досі мала виразну печатку наукової установи. Та коли 2005 року коледж Ріплі позбувся інженерного факультету (та й узагалі всіх природничих і технічних спеціальностей, а також факультету суспільствознавства) і цілком присвятив себе, за словами фанатичної спостережної ради, «теорії і практиці мистецтва і гуманітарних наук у світі, який дедалі більше знецінює їх і водночас дедалі більше потребує», корпус Річарда Пенґа віддали заочній магистратурі на факультеті художньої прози, поезії і особистої документалістики (мемуарів).

І так з'явилися письменники в корпусі Річарда Пенґа, у студмістечку коледжу Ріплі, в цьому дивному куточку

північного Вермонту, — достатньо близько до легендарного Північно-східного королівства*, щоб нести в собі сліди його виразної химерності (ще з 1970-х ці терени стали домівкою маленької секти, яку аж ніяк не назвеш християнською), проте не настільки далеко від Берлінгтона і Гановера, щоб вважатися цілковитою глушиною. Звісно, курс літературної творчості читали в коледжі ще з 1950-х, але підхід до нього ніколи не був серйозним, а тим паче ініціативним. Різні предмети з'являлися в навчальних програмах усіх освітніх закладів, які прагнули вижити серед культурних перемін, коли студенти, у притаманній їм студентській манері, почали висувати вимоги: жіночі студії, афроамериканські студії, а ще комп'ютерний центр, де визнають, що комп'ютери, знаєте, справді потрібні. Та коли наприкінці 1980-х коледж Ріплі пережив серйозну кризу й нарешті тверезо і з глибоким занепокоєнням оцінив, що ж насправді потрібно для реального виживання навчального закладу, виявилось — о диво! — що курс літературної творчості може стати найбільш оптимістичним шляхом уперед. І так запустили першу (і досі єдину) магістерську програму — літературний симпозіум Ріплі, який за наступні роки фактично поглинув решту коледжу, поки не залишилася тільки заочна програма, набагато зручніша для студентів, що не могли покинути все заради двох років магистратури. Та й ніхто від них такого не очікував! Літературна творчість, як зазначалося у глянцевої брошурі коледжу Ріплі й на його страшенно спокусливому сайті, — це не якась там елітарна діяльність, доступна не всім, а лише кільком щасливцям. Абсолютно кожна людина має унікальний голос, має історію, якої не розповість

* «Північно-східне королівство» — північно-східний куточок штату Вермонт; вважається, що цю назву вперше вжив 1949 року у своїй промові колишній губернатор Вермонту Джордж Ейкен. — Тут і далі прим. пер.

більше ніхто. Отож кожен – особливо під керівництвом і за підтримки симпозіуму Ріплі – може стати письменником.

Нічого так не прагнув Джейкоб Фінч Боннер, як стати письменником. *Завжди, завжди, завжди*, ще коли мешкав у передмісті Лонг-Айленду, а це ж бо останнє місце на землі для народження серйозного митця, але саме там, на біду, зростає Джейк, єдина дитина податкового адвоката і шкільної консультантки. Важко вгадати, чому його зірка зупинилася на жалюгідній крихітній полиці під назвою «Письменники з Лонг-Айленду!» в місцевій бібліотеці, але це не минулося даром у родині юного письменника. Батько (податковий адвокат) гаряче протестував (Письменники не заробляють грошей! Крім Сидні Шелдона. Чи не хоче Джейк сказати, що він – наступний Сидні Шелдон?), а мати (шкільна консультантка) вважала доречним *постійно* нагадувати синові про його в-найкращому-разі-посередні оцінки з мови й літератури. (Джейкові було страшенно соромно, що він примудрився отримати *кращі оцінки з математики, ніж з літератури.*) То були непрості перешкоди, які належало подолати, та що це за митець, якому не доводиться долати перешкоди? Все дитинство Джейк, закинувши шкільну науку й ухиляючись від підліткових марнот, читав уперто (і, слід зазначити, з відчуттям суперництва й заздрості), щоб дослідити закромоване поле своїх майбутніх суперників. А потім вступив у Весліянський університет на літературну творчість, де приєднався до тісного кола таких самих прото-романістів і новелістів – таких самих до божевілля амбіційних, як і він.

Чимало було мрій у Джейкоба Фінча Боннера, коли йшлося про твори, які він одного дня напише. (До речі, прізвище «Боннер» було не зовсім автентичне: Джейків прадід по татовій лінії добре століття тому змінив прізвище Бернштайн на

Боннер, – власне, не було автентичне й середнє ім'я «Фінч», яке Джейк сам додав собі у старшій школі як данину роману, що пробудив у ньому любов до художньої літератури*.) Коли йшлося про книжки, які Джейк особливо любив, він іноді уявляв, що це він їх написав і роздає про них інтерв'ю критикам і оглядачам (завжди скромно відмахуючись від похвал інтерв'юера) або читає з них уривки перед великими захопленими аудиторіями в книгарнях чи залах, де нема вільного крісла. Він уявляв свою світлину на звороті суперобкладинки видання у твердій палітурці (за вірець він брав давно застарілі образи письменника-за-машинкою або письменника-з-люлькою) і занадто часто уявляв, як сидить за столом, підписуючи книжки для довгої звивистої черги читачів. «Дякую, – співучо говорив би він до кожної жінки а чи чоловіка. – Дуже мило з вашого боку. І в мене вона одна з улюблених».

Не можна сказати, що Джейк ніколи не думав про написання власне своїх майбутніх творів. Він усвідомлював, що вони самі себе не напишуть і що потрібна справжня праця – робота уяви, наполегливості, майстерності, – щоб у світ прийшли його майбутні книжки. А ще він усвідомлював, що поле діяльності зовсім не безлюдне: чимало молодих людей відчуває до книжок те саме, що й він, і мріє одного дня написати їх, і дуже навіть можливо, що хтось із цих молодих людей має *більше природного хисту*, ніж Джейк, чи яскравішу уяву, чи просто більше сили волі до виконання цієї роботи. Такі ідеї не приносили йому великого задоволення, але, на щастя, Джейк добре знав свої бажання. Він знав, що не збирається отримувати сертифікат на викладання англійської в державній школі («якщо з літературою не зростеться»)

* Фінч – прізвище головних героїв роману «Вбити пересмішника» американської письменниці Гарпер Лі.

і не складатиме іспиту на юридичний факультет («про всяк випадок»). Він знав, що обрав свою доріжку й почав заплив, і не припинить плисти, поки не потримає в руках власної книжки, – і тоді він нарешті пересвідчиться в тому, що й так знав уже багато років:

Він – письменник.

Великий письменник.

Принаймні такі були в нього наміри.

Був кінець червня, коли Джейк відчинив двері свого нового кабінету в корпусі Річарда Пенга, й більшу частину тижня по всьому Вермонту падав дощ. Переступивши поріг, Джейк помітив, що лишив брудні сліди по всьому коридору й натягав болота в кабінет, і опустив погляд на свої жалюгідні бігові кросівки, які ніколи не використовувалися власне для бігу, – колись вони були білі, а нині брунатні від води і землі – й відчув, що нема вже сенсу їх знімати. Цілий день він провів за кермом – їхав сюди з Нью-Йорка з двома повними одягу поліетиленовими пакетами й зі старим шкіряним портфелем, де, крім папок зі студентськими доробками, лежав майже такий самий старий ноутбук з новим романом – романом, над яким теоретично (а зовсім не практично) працює нині Джейк, – і йому спало на думку, що з кожним разом, вирушаючи на північ у коледж Ріплі, він бере з собою дедалі менше речей. Що було першого року? Велика валіза, в яку він напхав більшість свого одягу (бо хто може передбачити, яке вбрання стане доречним у Вермонті, де йому належить провести три тижні в колі – безсумнівно – улесливих студентів і – безсумнівно – заздрісних викладачів?) і всі до єдиної роздруковані чернетки свого другого роману, про дедлайн якого Джейк полюбляв нарікати на людях. А цього року? Лише ці два поліетиленові пакети, в які він накидав джинсів і сорочок,

і ноутбук, яким нині користувався здебільшого для того, щоб замовити собі обід чи подивитися щось на ютубі.

Якщо і наступного року Джейк не покине своєї депресивної роботи, то, мабуть, не заморочуватиметься навіть з ноутбуком.

Ні, Джейк не чекав з нетерпінням на чергову сесію симпозіуму Ріплі, яка от-от розпочнеться. Не прагнув возз'єднання зі своїми жакливими і дратівливими колегами, серед яких не було жодного письменника, що ним Джейк щиро захоплювався б; і вже точно не прагнув зустрічі з батальйоном ревних студентів, кожен з яких, найімовірніше, переконаний, що одного дня напише – ба й *уже написав* – Великий Американський Роман.

А понад усе він не прагнув удавати з себе письменника, а тим паче видатного.

Не варто й говорити, що Джейк не готувався до прийдешньої сесії симпозіуму Ріплі. Він і не думав ознайомитися з творами в отих товстелезних – як на зло – папках. Коли він тільки починав роботу в Ріплі, то переконав себе, що «видатний учитель» – це похвальне доповнення до «видатного письменника», тож приділяв дуже пильну увагу творам чоловіків і жінок, які виклали реальні гроші за навчання в нього. Але папки, які він зараз витягав з портфеля, – папки, які він мав би почати читати ще кілька тижнів тому, коли отримав їх від Рут Штойбен (напрочуд в'їдливої методистки симпозіуму), – перекочували з термінової пошти до шкіряного портфеля, так і не зазнавши нахабного втручання: їх ніхто не розгортав і, тим паче, не вивчав. І зараз Джейк дивився на них сердито, неначе це вони винні в тому, що він так довго відтягував роботу і, в результаті, на нього чекає жакливий вечір.

Адже, зрештою, що взагалі варто знати про людей, внутрішнє життя яких ховається в цих папках і які просто зараз

збираються на півночі Вермонту, щоб з'явитися в безбарвних аудиторіях корпусу Річарда Пенга, а за кілька днів, коли почнуться індивідуальні консультації, і в цьому-таки кабінеті? Ці конкретні студенти, ці палкі підмайстри, нічим не відрізняються від своїх попередників у Ріплі: різноманітних фахівців, які на середині своєї професійної кар'єри раптом вирішили, що здатні продукувати пригоди в дусі Клайва Касслера*, або мамусь, які вели блоги про своїх діточок і тому переконані, що це дає їм право на регулярну халтурку в телепрограмі «Доброго ранку, Америко»; або новоспечених пенсіонерів, які «повертаються до художньої літератури» (чого це вони впевнені, що художня література на них чекала?). Але найгірші були люди, котрі найбільше нагадували Джейкові його самого: вкрай серйозні «літератори-романісти», які аж палають від обурення, що хтось їх випередив. Клайвів Касслерів і мамусь-блогерок ще можна переконати, що Джейк – ушлявлений чи принаймні «високо оцінений» молодий (нині вже – «ще доволі молодий») романіст, та хіба переконаєш майбутніх Девідів Фостерів Волласів і Донн Тарт, які, понад сумнів, знайдуться в цій горі папок? Навряд чи. Цей гурт чудово знатиме, що Джейкоб Фінч Боннер зіпсував гарний початок, бо другий його роман виявився не таким уже й гарним, а третього нема і сліду, тож його запроторили до спеціального чистилища для перспективних письменників, звідки вони повертаються дуже рідко. (Взагалі-то неправда, що Джейк не написав третього роману, але в цьому випадку неправда краща за правду. Третій роман таки був, і був навіть четвертий, але ці рукописи, створення яких забрало майже п'ять років його життя, відхилила разюча

* Клайв Касслер (1931-2020) – американський письменник, автор пригодницьких романів, його твори понад двадцять разів потрапляли в перелік бестселерів газети «Нью-Йорк таймз».

кількість видавців, від престижних до маловідомих: і «рідне» видавництво, яке опублікувало «Відкриття дива», і поважне університетське видавництво, яке надрукувало його другий роман – «Відгомін», і численні дрібні видавничі конкурси, перелічені на останніх сторінках довідника «Поети і прозаїки», – щоб податися на ці конкурси, Джейк витратив цілий статок і, ясна річ, не перемиг у жодному. Зважаючи на ці гнітючі факти, він, як по правді, вважав за краще, щоб його студенти гадали, наче він і досі намагається закінчити отой міфічний і колозальний другий роман.)

Ще навіть не прочитавши робіт своїх нових студентів, Джейк почувався так, ніби знайомий з ними не гірше, ніж з їхніми попередниками, – тобто значно ближче, ніж волів би. Наприклад, він знав, що вони далеко не такі талановиті, якими себе вважають, а може, саме такі бездарні, якими в душі бояться виявитися. Він знав, що їм від нього потрібно те, чого він не здатен дати, і що він не має права вдавати, наче взагалі цим володіє. А ще він знав, що на них усіх зрештою чекає провал, і знав, що коли покине їх після закінчення тритижневої сесії, вони зникнуть з його життя й він більше про них і не згадає. І, зрештою, нічого іншого він від них і не хотів.

Але спершу йому потрібно втілити фантазію коледжу Ріплі, що всі присутні – і «студенти», і «викладачі» – колеги по перу, кожен зі своїм унікальним голосом і з особливою історією, якою може поділитися, і кожен заслуговує називатися оцим магічним словом – *письменник*.

Було трохи по сьомій, і досі падав дощ. Завтра ввечері, коли Джейк зустрінеться зі своїми новими студентами на привітальному пікніку, він розсипатиметься усмішками, усіх підбадьорюватиме й випромінюватиме таку підтримку, що кожен новий член магістерської програми симпозіуму Ріплі зможе

повірити, що «обдарований» (за словами газети «Філадельфія інквайрер») і «перспективний» (за словами газети «Бостон глоуб») автор «Відкриття дива» особисто готовий провести його у Шангрі-Лу* Літературної Слави.

На жаль, єдиний шлях звідси туди пролягав через оті два-надцять папок.

Джейк увімкнув стандартну настільну лампу, якими був обладнаний корпус Річарда Пенга, й сів у стандартне офісне крісло, яке під ним голосно зарипіло, а потім довгу хвилю водив пальцем по брудних стиках шлакоблоків на стіні поряд з дверима кабінету, відтягуючи до останньої миті довгий і страшенно неприємний вечір, що чекав попереду.

Скільки разів, озираячись на цей вечір – останній вечір тих часів, про які Джейк згодом завжди думатиме як про часи «до перемін», – він шкодуватиме, що так глибоко, так фатально помилявся? Скільки разів, незважаючи на приголомшливу удачу, яка випаде йому завдяки одній з цих папок, він пошкодує, що не позадкував зі свого голого кабінету, не вийшов по своїх власних брудних слідах у коридор, не повернувся до машини й не повторив багатогодинну поїздку – назад до Нью-Йорка, до свого середньостатистичного особистого провалу? Дуже багато разів, та що вже поробиш. Уже було запізно.

* Шангрі-Ла – вигадана країна з фантастичного роману Джеймса Гілтона «Втрачений обрій».

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Зустріч героя

Заки наступного вечора почався привітальний пікнік, Джейк уже ледве дихав, бо на ранкове засідання кафедри він приповз, поспавши якісь три години. Можна вважати маленькою перемогою, що цього року Рут Штойбен нарешті перевела студентів, які вважали себе поетами, з Джейкової групи до тих викладачів, які теж вважали себе поетами (Джейк не міг навчити поетів-початківців нічого корисного. З його досвіду, поети частенько читають художню прозу, а от прозаїки, які запевняють, що регулярно читають поезію, всі *брешуть*), отож принаймні можна сказати, що дюжина студентів у Джейковій групі – це прозаїки. Але що то була за проза! Протягом цілонічної читальної сесії, підживлюваної «Ред-булом», оповідна перспектива у творах стрибала від одного персонажа до іншого так, неначе оповідач був справжньою блохою, а оповідання (чи... розділи?) були водночас настільки немічні й натужні, що – в найкращому разі – мали замало змісту, а в найгіршому – не мали його взагалі. Часи дієслів стрибали в межах одного абзацу (а іноді – в межах одного речення!), а слова подеколи були вжиті так, що це однозначно свідчило: автор не до кінця розуміє їхній сенс. Якщо ж говорити про граматику, то на тлі